

Мартьянова Марія
ORCID iD 0000-0003-3049-2416

викладач кафедри іноземних мов
Запорізький медичний державний університет,
м. Запоріжжя, проспект Маяковського, 26, 69000
martianova.maria308@gmail.com

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕДАГОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ АЛЕНА, М. МОНТЕССОРИ ТА С. ФРЕНЕ

У статті досліджується основні педагогічні концепції вчених ХХ століття М. Монтессорі, С. Френе та Алена (Еміля-Огюста Шарт'є), які шукали нові педагогічні шляхи до вдосконалення освіти та виховання нового покоління, здатного відповідати новим життєвим вимогам. Виявлені головні компоненти вчителя за М. Монтессорі, а саме: створення комфортного, творчого середовища; вміння зацікавлювати учнів та вміння спостерігати за роботою учнів. Проаналізовано основні елементи педагогічної моделі Френе, які стимулюють цікавість учнів до навчання. Розглянуто ідею двоякої функції виховання Алена, що полягає у підготовці до теперішніх та майбутніх труднощів. Шляхом порівняння педагогічних концепцій вчених виділено основні принципи навчання, такі як принципи свободи і дисципліни, принцип наставництва, принцип сприятливого середовища та принцип працездатності, які активно використовуються і сьогодні.

Ключові слова: зацікавленість; комфортне середовище; педагогічна концепція; працездатність; принцип свободи; самодисципліна.

© Мартьянова Марія 2018

Вступ. Початок ХХ століття ознаменувався величезними змінами у всіх областях життєвої діяльності Європи. Бум індустріалізації показав недостатню кількість фахівців, які могли ефективно виконувати обов'язки. Для освіти постало завдання виховати нове покоління, здатне швидко навчатися та генерувати нові ідеї. Першим кроком було надання доступності шкільного та університетського навчання. Дитина не повинна бути більше резервуаром знань, а виховуватися мислячою істотою, яка поєднує інтелектуальність, творчість та підсвідомість. Це

стало поштовхом до змін відносин між учнем та викладачем, в яких дитина, розвиток її потенціалу є головною метою. Педагоги того часу, такі як М. Монтесорі, С. Френе та Ален, намагалися знайти новий підхід до навчання, який допоможе досягти заданої мети. Ці вчені виділяли основні принципи навчання, які мали багато спільних поглядів щодо загального вектору «нової» педагогіки, але пропонували різні підходи.

Аналіз літератури. Огляду основних наукових аспектів **вчених** присвячені роботи багатьох вчених. Барило О. проаналізувала ідеї вільного виховання М. Монтесорі та С. Френе та виявила їх перспективи. Богуславський М. досліджував життєвий та творчий шлях М. Монтесорі. Теоретичні засади та технологію індивідуального виховання дітей дошкільного віку вченої описували Дичківська М. та Корнетов Г. Аналіз педагогічної концепції С. Френе як альтернативи сучасної навчально-виховної системі розглядала Заболотня О. Суржикова І. вивчала засоби навчання, які використовував у своїй діяльності французький педагог. Формування вольових якостей дитини за принципом Алена досліджувалося у наукових працях Бим-Бада Б. М., Форей Ф. та інших.

Мета нашого дослідження полягає у аналізі основних педагогічних принципів педагогів М. Монтесорі, С. Френе та Алена і виділення спільних та відмінних елементів їх концепцій.

Одним з найвидатніших проривів у педагогіці ХХ століття є новітній підхід до навчання італійського педагога М. Монтесорі (1870-1952), чий метод використовують і сьогодні у багатьох європейських країнах. Це пояснюється унікальним поєднанням любові та віри у природні можливості дитини, за умови занурення у сприятливе навколишнє середовище. Розглянемо основні принципи виховання вченої.

Педагогічна концепція вченої будується на її головному принципі навчання – принципі свободи і дисципліни. Італійський педагог трактує свободу як свободу розвитку та свободу вибору. Перша полягає в гармонійному рості дитини, розкриття її природних властивостей та талантів. Основним завданням дорослих є надання необхідних умов для самореалізації, усунути перешкоди, які б пригнічували дитину.

Така «бездіяльна» підтримка призводить до розвитку впевненості в собі, що допомагає досягти наступного рівня свободи – свободи вибору, яка за думкою М. Монтесорі веде до «достоїнства людства» (Барило, 2004, с. 58). Кожна дитина після народження потрапляє в соціум, який обмежує та змушує вписуватися в певні рамки. Метод виховання, в якому домінує ідея свободи особистості, допомагає ослабити тиск та надає можливість розкрити природні таланти. «Ми не є творцями – ні зовнішніх форм, ні внутрішніх. Природа, творіння – ось хто всім керує. Якщо ми зрозуміємо це, то, приймемо за основу принцип «не заважати природному розвитку» і, замість незліченних питань щодо формування характеру, розуму, почуттів, сформулюємо єдине питання всієї педагогіки: як надати дитині свободу» (Монтесорі [Електронний ресурс], с.13). Але, в той же час, вчена стверджує, що свобода повинна бути впорядкована та рахуватися з інтересами оточуючих. Саме тому дитину необхідно навчити дисципліни, яку більшість дослідників концепції М. Монтесорі описують як вміння володіти собою й узгоджувати свою поведінку з необхідністю дотримуватися життєвих правил (Барило, 2004, с. 58). Часто поняття дисциплінованості ототожнюють зі слухняністю та відсутністю рухомості та ініціативності, але в цьому випадку головна мета полягає у розвитку самодисципліни, яка досягається здатністю концентруватися та досягати спокою у роботі.

Наступний принцип – принцип наставництва, мета якого полягає у повній модернізації підходу до викладацької діяльності. Вчена наголошує на тому, що вчителі повинні відійти від функції «тюремника», який вказує учню що робити та якими способами. Діти швидко прогресують, їм потрібен простір та віра в їх здібності. Саме повага до всіх розумових форм діяльності дитини та намагання зрозуміти її повинні стати головними завданнями наставників. У своїй роботі «Підготовка вчителя» педагог стверджує, що вчителям необхідно «звільнити себе від усіх упереджень щодо «рівнів» і «типів», на які розподіляють дітей» (Монтесорі, 2004, с. 354). Сконцентруватися необхідно за спостереженням за дитиною, щоб зрозуміти його сильні сторони та допомогти опанувати необхідні

навички, використовуючи індивідуальний підхід. Саме тому М. Монтесорі виділяє основні три компонента роботи вчителя:

1. Створення комфортного, творчого середовища, підтримка його в порядку та доповнення цікавими для дітей елементами. Правильне навколишнє середовище позитивно впливає на фізичний, ментальний, інтелектуальний та духовний стан особистості.

2. Вміння зацікавлювати учнів, «вчитель повинен бути подібний до полум'я, що зігріває все своїм теплом, вабить до себе і вливає нові сили» (Монтесорі, 2004, с. 20). Але вчена попереджає, що існує не лише творча активність дитини, яку необхідно підтримувати, але й рушійна сила, коли активна діяльність одного учня заважає іншому. Такі ситуації вимагають негайної дії, наприклад, «відволікаюча демонстрація любові, зростаюча прямо пропорційно неспокійній діяльності дитини, подіє на неї подібно серії електричних розрядів і вчасно дасть результат» (Монтесорі, 2000, с. 21).

3. Вміння спостерігати за роботою учнів. Цікавість приходить лише тоді, коли дитина може побачити результат своєї роботи й застосувати в практичній діяльності. Від вчителя вимагається не підганяти учнів, а дати їм час сконцентруватися, так як перша зацікавленість ненадійна та швидко може пройти. Більш того, вчена зазначає, що навіть спостереження за роботою дитини може спровокувати негативну реакцію та радить в такій ситуації «діяти так, ніби дитини не існує» (Монтесорі, 2000, с. 21). Саме тоді учні починають взаємодіяти один з одним, визначати свою частину загальної роботи, що може створити проблеми у класі. Педагог стверджує, що такі взаємини є природними й вчитель не повинен втручатися до тих пір, поки учні не попросять допомоги.

Вказані інновації у викладанні стали можливими завдяки зміні вектору освіти, який направлявся на дитину, формування її особистості та розвиток природніх здібностей. Як ми бачимо, М. Монтесорі виділяє принцип свободи та дисципліни, які повинні базуватися на формуванні вільної, соціально відповідальної особистості. Для цього необхідно створити комфортне середовище, в якому дитина зможе

пізнавати свої можливості під наглядом вчителів, які спостерігають за діяльністю дитини та, за необхідністю, корегують.

Наступним відомим педагогом-інноватором ХХ століття є француз Селестін Френе (1896—1966), який поділяв більшість ідей М. Монтесорі. Так, вчений також був впевнений в необхідності використання принципу свободи у навчанні, але у своїй роботі «Нова французька школа» він описує цей принцип самостійним обранням учнем напряму та темпу навчання. Ця свобода вибору повинна стимулюватися розвитком допитливості, яка робить навчання привабливим. Вивчення нової цікавої інформації приносить дитині позитивні емоції, що є показником здорового ментального розвитку. С. Френе використовує термін «життєвої сили», описуючи енергетичний потенціал людини, який змушує рухатися вперед та розвиватися (Суржикова, 2005, с. 45).

Ще одним загальним принципом вчених є створення необхідного сприятливого середовища, яке б допомагало набутти необхідних інтелектуальних та творчих навичок. По-перше, С. Френе вважав, що необхідно змінити систему оцінювання, яка необ'єктивно відображає якість знань та змушує учнів відчувати пригніченість. Її недолік полягає у фокусуванні учнів лише на оцінці, а не на досягненні необхідних результатів. Саме тому вчений запропонував свободу вибору методів навчання, що дозволить впровадити індивідуальний підхід до кожної дитини (Барило, 2004, с. 64). По-друге, замість книжно-вербального методу який панував у французькій освіті, педагог використовував новітні методи, найяскравішим з яких є написання вільних текстів, невеликих творів, які дозволяють виразити учням свої думки, роздуми та плани на майбутнє, а вчителям вивчити особистість своїх вихованців, скординувати їх знання.

Українська дослідниця І. Суржикова (Суржикова, 2005) виділила основні елементи педагогічної моделі С. Френе:

- 1) шкільна друкарня як навчально-методичний осередок діяльності школи;
- 2) вільні тексти як засіб навчання рідної мови;
- 3) навчальна картотека як елемент програмованого навчання;

- 4) планування навчального процесу як елемент учнівського самоврядування та демократичного керівництва школою;
- 5) шкільний кооператив як інструмент учнівського самоврядування;
- 6) міжшкільне листування як одна із форм розширення соціальних контактів;
- 7) шкільний журнал як засіб стимулювання дитячого самоврядування;
- 8) відсутність оцінювання як елемент демократизації навчального процесу (Заболотна, 2013, с. 51).

Порівнюючи двох педагогів, приходимо до висновку, що італійська вчена акцентувала увагу на психологічному стані дитини та дослідженні біологічних передумов становлення різносторонньої особистості, тоді як головна мета методології С. Френе полягає у можливості учням самостійно контролювати темп навчання. Ідеї та технології французького педагога сформували надійну основу розвитку новітньої педагогіки, яка відповідає сучасним вимогам, а саме – вміння проаналізувати велику кількість інформації та виразити своє власне бачення проблеми, розвивати критичне мислення, генерувати нові ідеї, працювати в команді та інше.

Іншим видатним науковцем ХХ століття був французький педагог та філософ Ален (Еміль-Огюст Шартьє), який розробляв ідею виховання, як підготовку до майбутнього дорослого життя. Головний принцип його навчання – це принцип працездатності, який полягає в подоланні труднощів дитиною, вміння співвіднести свої сили зі складнощами завдань. Якщо, М. Монтесорі вважала дисципліну обов'язковою складовою людини, що допомагає гармонійно співіснувати з навколишнім світом, то Ален розглядав розвиток самодисципліни як необхідну якість, яка допоможе учням досягти своїх цілей й набути навичок роботи.

У своїй книзі «Судження про освіту» (Ален, [Електронний ресурс]) вчений стверджує, що спочатку кожна робота нам здається простою, а після перших спроб неможливою. Перша реакція людини на новий вид діяльності є цікавість – «перший порив, жар будь-якого початку, який не може обіцяти людині результату». Ален попереджає, що енергійні запаси цікавості «будуть швидко з'їдені, а відчай та ніяковість послідує за першою амбіцією». Таким чином у багатьох виникає

бажання зупинитися, саме тоді, коли потрібно почати працювати. Також, Ален наголошує на тому, що кожна робота потребує концентрації та «всієї уваги, так як наш мозок не розглядає далекі цілі». При виконанні довготривалих завдань чи проектів ми фокусуємося на результаті, й шлях до нього здається нам невід'ємним, що часто призводить до відмови від роботи на півдороги. Вчений стверджує, що необхідно навчити дітей організовувати свою діяльність та розділяти її на етапи.

Якщо попередні вчені пропагували використання нових методів навчання, різноманітність подачі нового матеріалу, то Ален був впевнений, що найефективнішим засобом є вивчення робіт великих мастерів. Саме читання є основним джерелом отримання інформації, збагачення словарного запасу та культурного розвитку. Але важливим є вибір літератури, який повинен допомогти у формуванні культурної, інтелігентної, впевненої у собі, працьовитої особистості. Це можливо лише вивчаючи великих авторів, які використовують мовні засоби для передачі художнього образу та емоційного стану, стилістичні фігури та мовну багатозначність: «дитина не завжди зможе зрозуміти все, що читає, але почуття прекрасного й високого необхідно прививати змалечку». Як приклад, Ален вказує на Гюго, ла Фонтена, Корнеля та Расіна (Ален, [Електронний ресурс]).

Нормативна складова педагога підтримувала ідею активного навчання, але він чітко розмежовує працю та гру. Разом з С. Френе, Ален заперечував ефективність використання методу гри як домінуючого. Гра сприймається як щось забавне, час коли можна відпочити й, як результат, ми спостерігаємо відсутність уваги. Гра відсуває на другий план осмислення й узагальнення та використання цього методу веде до втрати контролю над змістом та процесом навчання (Ален, [Електронний ресурс]).

Використання методу гри досить часто робить з викладача «жартівника» й породжує аналогічне ставлення (Ален, [Електронний ресурс]). Тому, Ален не вірить в забавні уроки, які є продовженням гри, так як ціль навчання полягає в підготовці дітей до життєвих труднощів та вмінню працювати.

На відміну від своїх колег Ален підтримує більш традиційні методи навчання. Згідно позиції Еміля Огюста-Шартє велика нація може сформуватися, взявши за

основу ідеї великих діячів гуманістів, яких необхідно вивчати та аналізувати в школі. Але вчені погоджуються з тим, що з малечку школа повинна виховувати працездатність та формувати необхідні навички роботи.

Висновки. Отже, проаналізувавши педагогічні концепції М. Монтесорі, С. Френе та Алена, робимо висновок, що троє вчених розділяли гуманістичні ідеї навчання, які дозволяють дитині розвинути природні властивості та важливість розвитку самодисципліни, що є першим кроком до набуття необхідних навичок. Незважаючи на єдиний вектор теорії навчання, вчені використовували різні методи та підходи. Так, М. Монтесорі виділяла роль вчителя, який створює творчу атмосферу та комфортне середовища, завдяки чому можна спостерігати за досягненнями учнів та коригувати свої дії. С. Френе підкреслював наявність життєвої сили у кожної людини, стимулювання якої здатне створити гармонійне навчання. Педагог використовував методики вільних текстів, навчальних карток, шкільної друкарні та журналів для збудження інтересу учнів, вважаючи, що цікавість є найкращим заохоченням до навчання. Разом з цим, Ален зазначав, що найважливішим обов'язком школи є навчити учнів працювати, долати труднощі та робити висновки з своїх помилок. Вивчення основних педагогічних ідей вчених дало можливість сформулювати головні принципи навчання, які використовували педагоги ХХ століття, а саме принцип свободи і дисципліни, принцип наставництва, принцип сприятливого середовища та принцип працездатності.

Ситуація в освіті ХХІ століття, аналогічно ХХ століттю, вимагає змін з урахуванням вступу у нову еру, еру інформатизації. Новий період від людини потребує вміння аналізувати велику кількість інформації, її інтерпретувати та узагальнювати; знань інформаційних і комунікативних технологій; ініціативності та володіння мультикультурної компетенцією. Система М. Монтесорі в змозі допомогти дитині сформувати здібності до навчання й отримувати від нього задоволення, а мобільність столів та стільців стимулює до розвитку комунікативних якостей дітей ще змалечку. Методологія С. Френе, його різноманітні підходи до запровадження індивідуального темпу навчання надають можливість дитині опрацьовувати багато матеріалу, робити висновки та проявляти креативність та

самостійність. Акцентування Алена на обов'язковому вивченні творів великих вчених всього світу та їх інтерпретації формулює гуманістичний та різносторонній світогляд. Як ми бачимо, концепції, які використовували у ХХ столітті, актуальні й сьогодні, тим паче, з впровадженням у навчальний процес новітніх комп'ютерних технологій з'являються нові можливості для виховання сучасної, ерудованої та активної особистості.

Література

- Барило О. А. Ідеї вільного виховання в реформаторській педагогіці кінця ХІХ - першої третини ХХ століття: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2004 – 257 с.
- Бим-Бад Б.М. Педагогические течения в начале двадцатого века: лекции по педагогической антропологии и философии образования/ Б.М. Бим_бад; Университет Российской академии образования. Психолого-педагогический факультет. – 2. изд. – М.: Издательство УРАО, 1998. – 114 с.
- Заболотна О. Альтернативна педагогіка Селестена Френе: між традицією й інноваційністю / О. Заболотна // Порівняльно-педагогічні студії. - 2013. - № 1. - С. 49-55.
- Монтессори М. Мой метод: начальное обучение / М.Монтессори – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://mediapasport.com.ua/uploads/books/15.pdf>,
- Монтессори М. Подготовка учителя: Пер. с англ. И.Дичковской // Альманах «МАМА»: Научно-методическое издание Межрегиональной альтернативной Монтессори-ассоциации. – Вып. 1. – М., 1994. – С.354.
- Монтессори М. Помогите мне сделать это самому / Сост., вступ. статья М.В. Богуславский, Г.Б. Корнетов. –М.:Издат. дом «Карапуз», 2000. – 272 с.
- Суржикова І.А. Педагогіка Селестена Френе з погляду сучасності // Педагогіка і психологія. – 2005. – №1. – С.121-129.
- Френе С. Избранные педагогические сочинения: Пер.с франц./Сост., общ. ред. и вступ. ст. Б.Л. Вульфсона. – М.: Прогресс, 1990. – 304 с.
- Alain Propos sur l'éducation / Alain [Electronic resource] – Mode of access : http://classiques.uqac.ca/classiques/Alain/propos_sur_education/propos_sur_education.pdf.
- Foray P. Alain / P. Foray // Prospects: the quarterly review of comparative education, vol. XXIII, № ½ –Paris, UNESCO: International Bureau of Education, 1993– P. 21-37.

Reference

- Barilo O. A. Idei vilnogo vihovannia v reformadskiy pedagogitsi kintsia ХІХ - pershoi tretini ХХ stilittia[Ideas of free education in reformative pedagogics of end ХІХ - first third of ХХ age]: dis... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Natsionalnii pedagogichniy un-t im. M.P.Dragomanova. - K., 2004 – 257 p. (ukr.)

- Bim-Bad B. M. Pedagogicheskie techenia v nachale dvadtsatogo veka: lektsii po pedagogicheskoy antropologii i filosofii obrazovaniya [Pedagogical flows at the beginning of the twentieth age: lectures on pedagogical anthropology and philosophy of education]/ B.M. Bim-Bad; Univrsitet Rosiyskoy akademii obrazovaniya. Psychologo-pedagogicheskiy fakultet. – 2. izd. – M.: Izdatelstvo URAO, 1998. – 114 p. (rus.)
- Zabolotna O. Alternativna pedagogika Selestena Frene: mish traditsieiu y innovatsiynistiu [Alternative pedagogics of Selestena Frene: between tradition and innovaciynistyu]/ O. Zabolotna // Porivnialno-pedagogichni studii. – 2013. – № 1. – С. 49-55. (ukr.)
- Montessori M. Moi metod: nachalnoe obuchenie [My method: elementary training]/ M. Montessori – Elektronniy resurs – Reshim dostupa: <http://mediapasport.com.ua/uploads/books/15.pdf>. (rus.)
- Montessori M. Podgotovka uchitelia [Preparation of teacher]: Per. s angl. I. Dichkivskoi // Almanah «Мама»: Nauchno-metodicheskoe izdanie Mezhhregiolalnoi alternativnoy Montessori-assotsiatsii. – Vip. 1. – M., 1994. – 354 p. (rus.)
- Montessori M. Pomogi mne sdelat eto samomu [Help me to do it] / Sost., vstup. statia M.V. Boguslavskiy, G.B. Kornetov. –M.:Izd. dom «Karapuz», 2000. – 272 p. (rus.)
- Surzhikova I.A. Pedagogika Selestena Frene z pogliadu sychasnosti [Pedagogics of Selestena Frene is from point of contemporaneity] // Pedagogika i psihologia. – 2005. – №1. – P. 121-129. (ukr.)
- Frene S. Izbrannie pedagogicheskie sochinenia [Select pedagogical making]: Per.s frants./Sost., obsh. red. i vstup. st. B.L. Vylfsona. – M.: Progress, 1990. – 304 p. (rus.)
- Alain Propos sur l'éducation / Alain [Electronic resource] – Mode of access : http://classiques.uqac.ca/classiques/Alain/propos_sur_education/propos_sur_education.pdf
- Foray P. Alain / P. Foray // Prospects: the quarterly review of comparative education, vol. XXIII, № ½ –Paris, UNESCO: International Bureau of Education, 1993– P. 21-37.

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КОНЦЕПЦИЙ АЛЕНА, М. МОНТЕССОРИ И С. ФРЕНЕ

Мартьянова М.Е., преподаватель кафедры иностранных языков, Запорожский государственный медицинский университет, г. Запорожье, проспект Маяковского, 26, 69000
martianova.maria308@gmail.com

В статье исследуются основные педагогические концепции ученых XX века М. Монтессори, С. Френе и Елена (Эмиля-Огюста Шартье), которые искали новые педагогические пути к совершенствованию образования и воспитания нового поколения, способных отвечать новым жизненным требованиям. Обнаруженные основные компоненты учителя по мнению М. Монтессори, а именно: создание комфортной, творческой среды; умение заинтересовывать учеников и умение наблюдать за их работой. Проанализированы основные элементы педагогической модели С. Френе, которые стимулирует интерес учащихся к обучению. Рассмотрена идею двойной функции воспитания Алена, что заключается в подготовке к настоящим и будущим трудностям. Путем сравнения педагогических

концепций ученых выделены основные принципы обучения, такие как принципы свободы и дисциплины, принцип наставничества, принцип благоприятной среды и принцип работоспособности, которые активно используют и сегодня.

Ключевые слова: заинтересованность; комфортная среда; педагогическая концепция; принцип свободы; работоспособность; самодисциплина.

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF ALEN, M. MONTESORI AND S. FRENE'S PEDAGOGICAL CONCEPTS

Martianova M.E/, teacher of the Department of Foreign Languages,
Zaporozhye State Medical University, Zaporozhye, Mayakovsky avenue, 26, 69000
martianova.maria308@gmail.com

The article examines the main pedagogical concepts of the 20th century, the authors of which are scientists M. Montessori, S. Frenne and Alain (Emile-Auguste Chartier). Their main aim was to find pedagogical ways to improve the educational system and bring up new generation which was capable to face new life demands. The child should not be a reservoir of knowledge, but he had to be educated as a thinking creature that combines intelligence, creativity and subconscious. Three scholars had the main humanistic ideas of learning that would allow a child to develop his natural properties and opportunities. They agreed that the first step in acquiring the necessary skills was developing of self-discipline. Despite following the main vector for learning, scientists used different educational methods and approaches. The main components which should be presented in teacher, according to M. Montessori are the ability to create comfortable and creative environment; to communicate with the students and to observe their work. The main elements of the pedagogical model by S. Frene, which stimulate the students' interest in learning, are analyzed. The most famous examples are free text methods, educational cards, school printing and magazines which, according to the educator, can grow students' interest, as curiosity is the best encouragement for learning. The idea of Alain's educational double function, which consists of preparing for the present and future difficulties, is observed. Having compared the scholar's pedagogical concepts, we have emphasized the basic principles of teaching, which are used nowadays. They are the principles of freedom and discipline, the principle of mentoring, the principle of favorable environment and the principle of working capacity.

Key words: comfortable environment; efficiency; interest; pedagogical concept; principle of freedom; self-discipline.

*Стаття надійшла до редакції 01.07.2018
Прийнято до друку 30.08.2018*